

SURİYE'DE TÜNELİN VEYA ESAD REJİMİNİN SONU GÖRÜNDÜ MÜ?

PROF. DR. CELALETTİN YAVUZ*

2012 yılının son haftalarında Suriye'ye müdahale ile ilgili emarelerde artış yaşanmaya başladı. Oysa, Kasım 2012 ortalarına kadar bu tür bir beklenti yok denecek kadar azdı. O zaman akla ABD'deki başkanlık seçim süreci geldi. Başkanlık seçimleri öncesi ABD'nin Suriye'ye müdahale konusunda pek istekli olmadığı görülebiliyordu. Bu durumu, biraz da çaresizlik içerisinde ve Suriye politikasında yalnızları oynayan Türkiye anlamaya başlamıştı.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, 30-31 Ağustos 2012 tarihlerinde BM Genel Kurulunda Suriye'deki sıkıntıları gündeme getirdiği ve adeta yalnızlaştığı konuşması unutulacak gibi değildi. Özellikle mültecilerin o dönem içerisinde 300 milyon doları aşan masrafının Türkiye tarafından tek başına karşılamayacağını ifade eden Davutoğlu, "BM, bölgedeki kampları ziyaret etmeli. Kaçan Suriyelilere uluslararası yardım için adım atılması gerek!" şeklinde serzenişte bulunurken, bir bakıma çaresizliğinin de farkına varıyor olmalıydı.

Davutoğlu BM'de ayrıca, mülteci kamplarının Suriye topraklarında "Tampon Bölgede" kurulması

Davutoğlu BM'de ayrıca, mülteci kamplarının Suriye topraklarında "Tampon Bölgede" kurulması gerektiğini, BM'de somut bir sonuç beklediğini, ancak toplantıya beklenen ilginin gösterilmediğini ezik bir şekilde ifade etti.

* Türksam Başkan Yardımcısı.

gerektiğini, BM’de somut bir sonuç beklediğini, ancak toplantıya beklenen ilginin gösterilmediğini ezik bir şekilde ifade etti. Zira, toplantıya BM Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinden sadece İngiltere ve Fransa katılırken ABD, Çin ve Rusya temsilci göndermemiştir. ABD’nin ise, Türkiye’nin ısrarcı ve Fransa’nın kısmen olabilir bulunduğu “Tampon Bölge”ye yanaşmadığı görüldü. Evvelce Suriye konusunda Türkiye’ye cesaret veren İngiltere de Davutoğlu’nu ortada bıraktı.¹

Ağustos 2012 sonuna kadar mülteciler için planlanan fona pek ilgi göstermeyen İngiltere 4.75 milyon dolar, Fransa ise 6.2 milyon dolar daha katkı yapacağını açıkladı. BM’nin Suriyeliler için istediği yardımın o güne kadar ancak yarısı toplanabilmişti. İngiltere’nin toplam yardımı 47 milyon dolara çıkarken, en büyük yardımı 81 milyon dolarla ABD yapmıştı.

Başbakan Erdoğan’ın Eylül 2012’deki CNN International’a röportajında, “Şu an ABD’den beklenen belirli bir şey var. ABD henüz bu beklentileri karşılamadı!” şeklindeki ifadesi de yalnızlaşmanın hayal kırıklığını taşıyor gibiydi. Ancak, “kadim dost” ABD için gene de açık kapı bırakan Erdoğan, ABD’den beklenen desteğin eksikliğini ABD’deki başkanlık seçimlerine bağlıyordu.²

ABD’nin bazı düşünce kuruluşları, ABD’nin Suriye müdahalesini onaylamıyorlardı. Bu bağlamda Türkiye’nin “Uçuşa yasak saha” ve sınırın Suriye tarafında “Tampon bölge” ısrarı da sonuçsuz kalıyordu. Zaten ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral Martin E. Dempsey dâhil, ABD askerleri de bu isteğe karşıydılar. Zira tampon bölge ve uçuşa yasak sahanın tesisi hâlinde çatışma kaçınılmaz olabilirdi. Dempsey bunu bizzat “Eğer tampon bölge kurmaya karar verirseniz, o zaman, onu koruma sorumluluğu da üstlenmiş oluyorsunuz. Bu da sizi silah, hava ve balistik füze sistemleri kurmaya, kullanmaya itebilir. Bu da güç olur!” şeklinde açıkladı.³ Irak, Afganistan ve Libya’daki askeri müdahalelerden yorgun düşen ABD seçmeni ve bu müdahaleler sonunda ABD yanlısı olmayan rejimlerin mevcudiyeti (veya Taliban gibi iktidara yürüyüşleri), ABD devlet adamlarının isteksizliğinin ana sebepleri arasındaydı.

ABD’nin Suriye konusundaki en büyük endişesi, ABD Başkanı Obama’nın kimyasal silah kullanımı konusunda söylediği, “Bu sadece Suriye’yle sınırlı kalmaz. İsrail dâhil bölgedeki müttefiklerimizi ve bizi de kaygılandırır!” şeklindeki ifadede saklıdır.⁴ Yani, İsrail’in kimyasal silahlara karşı güvenliğidir. ABD’deki düşünce kuruluşları, ABD müdahalelerinden sonra bu ülkelerde ABD karşıtı rejimler ortaya çıktığı için müdahaleye pek sıcak bakmamaktadırlar.

BM Suriye Özel Temsilcisi Brahimi'nin Çözüm Çabaları

Ekim 2012 ortalarına doğru, en azından Kurban Bayramı için bir “ateşkes” girişimi gündeme geldi. İran ve Mısır'ın da dâhil olacağı ve Kurban Bayramı'na kadar Suriye'de “ateşkes” ilanı yönündeki çalışmalar başladı. İran, Esad'ı ikna etmeye çalışırken, Türkiye de Muhalifleri (Özgür Suriye Ordusu “ÖSO” ve Suriye Ulusal Konseyi) ikna etmeye çalışacaktı. Bu iki ülkeye ilaveten Mısır'ın “Müslüman Kardeşler” kökenli lideri Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi ve Suudi Arabistan'ın da “Ateşkes Komitesi”ne ucundan kıyından girdiği hissedildi.

Ama hepsinden çok daha fazla BM Suriye Özel Temsilcisi “Yaşlı Kurt” El Ahdar el-Brahimi sabır ve sağduyuyla hareketle ateşkes için çırpınmıştı. Ekim 2012 sonlarındaki Suriye'de ise tarafların “ateşkes” için hazır olmadıkları görülebiliyordu. Zira bir tarafta, giderek gücü azalsa da Rusya ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin (ilaveten İran'ın) desteğindeki Esad rejimi olup, henüz “Terörist” dediği muhaliflere “pabucu bırakıp gidecek” gibi gözüküyordu.

Diğer tarafta ise ÖSO ve Suriye Ulusal Konseyi vardı. Bunların gücü de her gün Esad kuvvetlerinden kaçan Sünni asker-subaylarla birlikte artıyordu. Her ne kadar ÖSO'ya dışarıdan verilen destekler (silah ve para) devam etse de henüz Esad'ı devirebilecek iç ve dış dinamik güçlere sahip değillerdi.

Esad ve Muhaliflere ilaveten Suriye'de 3. ve oldukça önemli bir dinamik daha vardır. O da el-Kaide ve benzer özellikteki Suriye dışından gelen yabancıların oluşturduğu çeşitli terör örgütleridir. Bunlar da “ateşkes” anlaşması, tersine muhtemel bir uzlaşma ya da ateşkes sürecini baltalayıp, provoke etmek için ellerinden geleni yapacak görünümdeydiler.

İşte bu önkoşullarla Suriye'de, en azından Kasım 2012 başlarındaki Kurban Bayramı öncesinde “ateşkes” girişimleri başlatıldı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, BM ve Arap Birliğinin Suriye Özel Temsilcisi Brahimi'nin İstanbul ziyareti sırasında, Suriye'de ateşkes konusunu, Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil el-Arabî'nin de katılımıyla üçlü olarak ele almışlardı. Ateşkes önerisi ÖSO tarafından temkinli karşılanmış, Türkiye'deki Suriye Ulusal Konseyi de prensipte benimsemekle birlikte, Esad rejimine güvenemediklerini belirtmişti.

Ateşkes girişimine ilaveten, Suriye'de istikrarı sağlamak amacıyla Türkiye, bizzat Başbakan Erdoğan tarafından Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Toplantısı

Esad ve Muhaliflere ilaveten Suriye'de 3. ve oldukça önemli bir dinamik daha vardır. O da el-Kaide ve benzer özellikteki Suriye dışından gelen yabancıların oluşturduğu çeşitli terör örgütleridir.

için Bakü’de bulunduğu sırada, “Üçlü Mekanizma” adıyla bir görüşme ve çözüm teklifi getirdi. Bu husus, Türkiye-Mısır-İran; Türkiye-Rusya-İran; Türkiye-Mısır-Suudi Arabistan’ın ayrı ayrı bir araya gelerek, Suriye konusunda çözüm üretmeye çalışmalarına yönelikti.

Çözüm konusunda üç değişik ülkeyle “kombinasyon” yerine, içerisinde Rusya, İran, Mısır, Suudi Arabistan, Türkiye, Arap İşbirliği Teşkilatı, tarafların (Esad rejimi ve Muhalifler) bulunacağı, hep birlikte yavaş ancak sağlam zeminli bir görüşme trafiğinin daha iyi sonuç getirebileceği de düşünülebilirdi.⁵

İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad, Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun geçiş döneminde iktidarı Suriye Devlet Başkanı Yardımcısı Faruk el-Şara’nın devralması yönündeki önerisini, “Bu, bir dış çözümü Suriyelilere empoze etmemiz anlamına gelir. Çözüm Suriyeli olmalı ve dışarıdan empoze edilmemeli. Suriye halkı seçimlerle karar vermeli!” diyerek reddetmişti.⁶ “Ateşkes” umutları çok kısa sürede dinamitlenmişti. Zira Kurban Bayramı için düşünülen Kasım 2012 başlarındaki 4 gün içerisinde 40’ı çocuk, 425 kişi çatışmalarda ölmüştü.⁷ Yani, sonuçta ateşkesin istendiği Kurban Bayramı süreci, geçici barış bir yana, tersine insanların karşılıklı “kurban” edildiği kanlı çarpışmalarla gerçekleşmişti.

Burada Türkiye’nin “tarafsız” gibi rol yüklenmesinin kabul edilebilmesi pek güçtü. Ayrıca İran-Suudi Arabistan soğukluğu, çözümü güçleştiren en önemli etkidir. Ancak, içerisinde Mısır, İran, S. Arabistan’ın bulunacağı bir mekanizma, BM Suriye Temsilcisi Brahimi ve Türkiye, birlikte, en azından çözüm kararlılığı gösterirlerse, keza “Esad’ın yerine başka biri dayatılmaz” ise, sonuç için umutlanılabildi.

Aslında herkes bu umut içerisinde olsa da acı bir gerçek vardı: Uluslararası İlişkiler-Siyaset Bilimi içerisinde “Çatışmaların Çözümlemesi” (Conflict Resolution) disiplini çerçevesinde düşünüldüğünde, arzu edilen “ateşkes şartları”nın henüz olgunlaşmamış olduğu açıkça görülebiliyordu. Zira ateşkesi tarafların istiyor olmaları gerekliydi. Yani en azından tarafların çatışmadan galip gelemeyeceklerini anlayıp (silahla karşısındakini yenemeyeceğini anlaması) ateşkes karar vermeleri gerekliydi.

Bu sonuçta kuşkusuz ki, o sıralarda “Başkanlık Seçimleri” sebebiyle dünyaya gözünü ve kulağını kapayan ABD’nin duyarsızlığının da etkisi büyüktü. Aynı günlerde ABD’yi kasıp kavuran ve 60-70 milyar dolarlık hasara sebebiyet veren “Sandy Kasırgası”⁸ doğal afetinin de bu duyarsızlığa katkısı vardı hiç kuşkusuz!

Türkiye’ye Patriot Füzelere ve Suriye’nin Kimyasal Silahları

Kasım 2012 içerisinde Türkiye’ye “Patriot “füzelerinin getirilmesi gündeme geldi. Patriotlara ABD’ye ilaveten Almanya, Hollanda, Yunanistan, İsrail, İspanya, Ürdün, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Japonya, Mısır ve Tayvan da sahiptir.⁹ ABD yapımı bu silahlar “Neden Almanya’dan?” diye sorgulandı.

1991 Körfez Krizi sırasında Suudi Arabistan ve İsrail'de mevcut Patriot'lara ilaveten, Türkiye de Irak Diktatörü Saddam Hüseyin'in kimyasal ve biyolojik silah başlıklı Scud füzelerini Türkiye'ye de ateşleyebileceği endişesiyle bu füze birliklerinden talep etmişti. Ancak, Türkiye'nin bu talebi üzerine NATO'da küçük bir kriz çıkmıştı. Gerekçesi de Irak'ın "NATO sorumluluk sahası dışında olduğu" idi. Almanya ve Hollanda biraz direndikten sonra, ABD-İngiltere-Fransa'nın baskılarıyla kerhen de olsa anılan birlikleri Diyarbakır ve Malatya'daki hava üslerinin hava savunması için göndermişlerdi.

Körfez krizi sırasında ilk nesil Patriotlar özellikle İsrail olmak üzere, İsrail ve Suudi Arabistan'da kısmen başarılı oldular. Ama asıl başarıları ABD-İngiltere'nin 2003'te Irak müdahalesi sırasındaydı. Bu geçen sürede PAC-3 modeliyle oldukça geliştirilen ve menzili 70 km'ye, hızı 3 macha (sesten 3 kat yüksek hıza) çıkarılan Patriot füzeleri, İsrail'de oldukça başarılı bir şekilde kullanılmışlardı. Bu arada Patriotlarla yanlışlıkla bir İngiliz Tornado uçağı ve 2 Amerikan uçağı da düşürülmüştü.

Suriye'nin envanterinde hava savunma maksatlı ve Rus yapımı kısa ve orta menzilli füzeler mevcuttur. Bunlara ilaveten orta mesafelere atılabilen kimyasal silah başlıklı füzeleri de mevcuttur. Bu silah sistemlerinin özellikle 2007 yılından sonra Rus teknisyenler tarafından modernize edildiği bilinmektedir.¹⁰

Kimyasal silahların, füzeler gibi, uçaklarla atılması da mümkündür. Suriye'de de bu kimyasal silahları atabilecek her iki atma sistemi de mevcuttur. 2012'nin ikinci yarısında özellikle ABD'nin, "Suriye'nin kimyasal silah kullanabileceği" endişesi dünya kamuoyuna pompalanmaya çalışıldı.¹¹ Aralık 2012'de kimyasal silah konusu ABD tarafından bir kez daha ve bizzat Dışişleri Bakanı Hillary Clinton tarafından "müdahale sebebi" sayılacak kadar "kırmızıçizgi" şeklinde vurgulanınca, Suriye'de Esad yönetimi "kesinlikle kimyasal silah kullanmayacaklarını" söylemek mecburiyetinde kalmıştı.¹² Öte yandan, Suriye'nin kimyasal silah kullanabileceğine ilişkin ilk haberler Temmuz 2012 başlarında duyulduğunda, Esad yönetimi, anılan silahın isyancılara karşı kullanılmayacağını, ama dışarıdan müdahale hâlinde farklı olacağını belirtmişti.¹³ Yani Suriye, gerekirse kimyasal silahı kullanabilecekti.

Her ne kadar kimyasal silahların muhalif silahlı gruplara (Esad'ın tabiriyle teröristlere) karşı kullanılmayacağı söylene de, bu Esad rejimine güvenilebilir miydi? Hele de Suriye'ye yönelik dış tehditlere (örneğin Türkiye gibi) karşı

Her ne kadar kimyasal silahların muhalif silahlı gruplara (Esad'ın tabiriyle teröristlere) karşı kullanılmayacağı söylene de, bu Esad rejimine güvenilebilir miydi? Hele de Suriye'ye yönelik dış tehditlere (örneğin Türkiye gibi) karşı kullanılmayacağının garantisi yoktu.

Türkiye’de Patriot hava savunma füzelerinin maksadı ve nerelere yerleştirileceği tartışılırken, Aralık 2012 başından itibaren Suriye’ye müdahale yapılabilirliği ihtimalini yükselten emarelerde artış kaydedildi.

kullanılmayacağına garantisizdi. Her şeyden önce Esad bir diktatör olup, ne zaman ne yapacağı belli olmayabilirdi.

Türkiye’nin hava savunma sistemi halen büyük ölçüde av uçakları ile sağlanmakta olup, bunlar ayrıca bazı hava üslerini savunan çok az sayıdaki İngiliz yapımı Rapier sınıfı kısa menzilli hava savunma füzeleri ve uçaksavar topları ile desteklenmektedir.¹⁴ Kısa menzilli ve karada-denizde kullanılan Stinger güdümlü mermileri ise, füzesar olmaktan çok uçaksavar maksatlıdır.

Patriotların Türkiye’ye gönderilip gönderilmemesi Almanya’da da tartışıldı. Kamuoyunun çoğunluğu bu transferi yanlış buluyordu.¹⁵ Aralık 2012 ortalarında Almanya, Hollanda ve ABD’den 2’şer Patriot bataryası intikal ettirileceği belli oldu. Füze birliklerinin nerelere yerleştirileceği de ilgili ülke heyetlerinin ziyaretiyle belirlendi. NATO Konseyi ve ardından Alman Meclisi (Bundestag) bu intikale onay verdi.¹⁶ ABD Patriot birliklerinin de Ocak 2013 sonlarına doğru intikal edeceği anlaşıldı.

Öte yandan, orta ve kısa mesafe füze-uçaksavar silah sistemi bu Patriotlarla 911 km uzunluğundaki Suriye sınırına yakın her şehir, kasaba ve üsleri tam olarak savunabilmek de pek mümkün değildir. Bölge, bu silahların 2003’te başarıyla kullanılan İsrail kadar küçük olmayıp, oldukça geniş bir coğrafyadır. Tabii bölge insanların kimyasal silaha karşı gaz maskesi, hava ve kimyasal saldırıya karşı sığınakları ve eğitimi de mevcut değildir.

Suriye’ye Müdahale Koşulları Olgunlaştırılırken

6 Kasım 2012’de ABD seçimini yaptı. Hussein Barack Obama, 4 yıl daha sadece ABD’nin değil, bir bakıma büyük ölçüde dünyanın yönetimi için yeni bir döneme başladı. Seçimler öncesinde sonucu riske edebilecek “Suriye” meselesine artık daha rahat dokunulabilecek yeni bir süreç başlamıştı.

Bu yeni sürecin ilk adımı Cibuti’de atıldı. Bu adım, Türkiye (AKP Hükümeti)’nin inisiyatifiyle Eylül 2011’de İstanbul’da kurulan, ancak Suudi Arabistan’la Körfez Ülkelerinin pek soğuk baktığı “Suriye Ulusal Konseyi”nin lağvedilmesi idi. Daha doğrusu bu kadük kuruluş yerine Cibuti’de, özellikle ABD-Katar ve S. Arabistan’ın istediği şekilde, Suriye’nin içindeki ve dışındaki tüm muhalifleri kapsayan “Suriye Ulusal Koalisyonu” kurulma kararı alındı ve gerçekleştirildi. Daha önce Türkiye’deki oluşuma dudak büken Arap ülkeleri, bu “Sürgünde Hükümet”i benimsemiş gibiydi.¹⁷

Türkiye’de Patriot hava savunma füzelerinin maksadı ve nerelere yerleştirileceği tartışılırken, Aralık 2012 başından itibaren Suriye’ye müdahale yapılabilirliği ihtimalini yükselten emarelerde artış kaydedildi. Bunlardan bazıları şöyleydi:

a. Dönem içerisinde, içinde USS Eisenhower uçak gemisinin de bulunduğu bir grup gemi Doğu Akdeniz’e intikal etti. Geminin 8 savaş uçağı ve 8 bin askeri personelle Suriye açıklarında bulunduğu belirtildi. Anılan gemi ayrıca Suriye’de

belirlenen hedeflere atılabilecek Cruise füze silah sistemine de sahiptir. Keza füzesar sistemi de mevcuttur.¹⁸

b. Güney Kıbrıs'taki *Fileleftheros* gazetesine göre, Kıbrıs'taki İngiliz üssü Agrotur'da Suriye'ye müdahale yönünde "Plan Tatbikatları" oynanmaya başlanmıştı. Evvelce de *Times* gazetesinin söz ettiği "İngiliz-Amerikan Acil Planı"nın yürürlüğe konması gündemde idi.

İngilizlerin "Kısıtlı uçuşa yasak saha" ilanı ve ardından da Türkiye'deki NATO üsleriyle birlikte Agrotur Üssü'nün kullanılabilceğinden söz ediliyordu. Uçuşa yasak saha uygulamasının da özellikle Suriye'deki rejim karşıtı güçlere kimyasal silah kullanımı ve hava taarruzlarını önlemek maksadını güttüğü ileri sürülüyordu.

Bu arada Suriye'deki kimyasal silah tesislerini ele geçirmek veya korumak maksadıyla 75 bin civarında bir kuvvete ihtiyaç duyulacağı, Amerikan ve İngiliz özel harekât kuvvetlerinin de bu göreve katılacağı da yayılan haberler arasındaydı.¹⁹

c. Aralık 2012 başlarında Antalya'daki 3 günlük bir toplantıda, Hama'da, Humus'ta, Halep'te Suriye rejimiyle savaşan muhalefet birliklerinin komutanları bir araya getirildi. Bu muhalif "komutanlar" ilk kez ABD, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Fransa, Suudi Arabistan ve Türkiye ile ciddi manada bir araya geldiler. Toplantıyla ilgili önemli hususlar şöyleydi:

- Suriyeli 260 muhalif komutan arasından 30 kişilik "Yüksek Askeri Konsey" seçildi.
- Muhalefete bir kez daha ağır silahlar ile savaş uçaklarına karşı Stinger tarzı taşınabilir güdümlü mermili silahların verilmesi talebini tekrarladı.
- Silahlı muhalifler 'ortak komuta yapısı' üzerinde anlaştıkları gibi, buna karşılık el-Kaide çizgisindeki grupları da dışladıklarını belirttiler.
- Muhalifler, Esad sonrasında 'sandık ve demokrasiye geçişi' kabul ettiler.
- Özgür Suriye Ordusu Kamışlı, Resulayn, Derik, Afrin gibi sınır bölgelerinde PYD ve diğer Kürt gruplarla çatışma yerine uzlaşma arayışına gitti.²⁰

d. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi Brahimi ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, Dublin'de bir araya geldiler.²¹ Bazı yayın organlarının "ABD ile Rusya, Esad'ın geleceği üzerinde anlaştı!" iddiası ise Lavrov tarafından reddedildi. Toplantıda, iki ülke özel temsilcilerin ve BM Suriye Özel Temsilcisinin de katılacağı "Dışişleri Bakanları Yardımcıları" düzeyinde Suriye konusunda beyin fırtınası yapılmasının önerildiğini söyledi. Lavrov ayrıca "Esad'ın görevini bırakması gibi bir konu gündeme gelmemeli!" diyerek, Esad konusundaki Rusya'nın kırmızıçizgisine vurgu yaptı.²² Ama bir gerçek vardı ki, artık ABD ve Rusya Esad'ın geleceği konusunda ciddi ciddi görüşüyordu. Ya da en azından artık pazarlık başlamış olabilirdi!

e. Yeni kurulan Suriye Ulusal Koalisyonu (Muhalifler) İngiltere, Fransa, Arap Birliği gibi ülkelere ilaveten ABD tarafından da tanındı.²³ Bunun anlamı ise; evvelce "Esad'dan sonra yönetime getirecek kimse yok!" ifadesinin artık unutulduğuydu. Ya da artık Esad sonrası için bir "halef" bulunmuş oluyordu. Bu geçiş hükümeti de olabilirdi.

f. Tüm yukarıdaki emareleri destekleyen bir diğer gelişme de 17 Aralık 2012'de Suriye'nin "2 numaralı" yöneticisi Faruk el-Şara'dan geldi. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Şara da o tarihten itibaren her iki tarafın da tek başına Suriye'de dirliği ve düzeni sağlayamayacağını ima eden bir beyanda bulunmuştu. Ona göre geçiş döneminde bir "Millî Mutabakat Hükümeti"ne ihtiyaç vardı.²⁴

Türkiye, Suriye ilişkilerin geleceğinde doğabilecek ekonomik, sosyal ve güvenlik risklerini görememiştir. Tüm hesabını, neredeyse Ekim 2012'ye kadar "Esad ya gidecek, ya gidecek." felsefesi üzerine kurmuş ve "B Planı" yapmamıştır

g. Dönem içerisinde Rusya'nın Azov ve Nikolay Filçenkov adlı iki savaş gemisi Karadeniz'deki Novorossiysk limanından hareketle Suriye'ye doğru intikale geçti. Muhtemelen "gemilerde mevcut özel kuvvet birimi", Rusya'nın Suriye'deki Tartus üssünde konuşlanacak, ihtiyaç hâlinde Suriye'deki diplomatlarını ve görevlilerini tahliye edecekti. Gene Rus basınının iddiasına göre, Rus görevlilerinin can güvenliğine yönelik bu özel operasyon için, Zaslou adı verilen Rusya Dış İstihbarat Servisi (SVR) özel timinin komandoları bulunacaktı.²⁵

h. Aralık 2012 sonlarında, Türkiye'nin Venezuela Büyükelçiliği aracılığıyla bu ülkeden alınan cevapla teyit edilen bir bilgiye göre de, Suriye Devlet Başkanı Esad, Venezuela'dan "sığınma hakkı" istemişti.²⁶

1. Dönem içerisinde BM ve Arap Birliğinin Suriye Özel Temsilcisi Brahimi Şam'da Esad ile bir araya geldi. Bu görüşmede Esad yönetimine İngiltere, Çin, Fransa, ABD, Rusya, Arap Ligi, Türkiye ve BM temsilcilerinin 30 Haziran'da Cenevre'de gerçekleştirdiği zirvede alınan "geçiş hükûmeti kurulması" teklifi tekrarlandı. Yani

mevcut hükûmet ile muhaliflerin birlikte oluşturacağı "tam yetkiye sahip bir geçiş hükûmeti" önerildi. Bu arada 2014'e kadar Esad'ın Cumhurbaşkanlığına devamı ve 2014'te seçimlere katılmaması da öneriler arasındaydı. Teklifin bu son maddesi (Esad'ın 2014'e kadar görevde kalacağı geçiş hükûmeti), Suriye Ulusal Koalisyonu tarafından reddedildi. Keza Fransa da Esad'lı geçiş dönemini kabul etmediğini belirtti.²⁷

i. Rusya, soğuk savaş sonrasında ilk kez Akdeniz'i de kapsayacak şekilde 2013'ün ilk aylarında bir Karadeniz-Akdeniz tatbikatı icra etme kararı aldı. Rusya'nın Akdeniz'de askerî varlık göstermeye yönelik bu tatbikatına 3 büyük amfibi hücum gemisi, 2 fırkateyn, 1 muhrip ve 2 lojistik destek gemisi katıldı. Aralık 2012'de Rusya'nın 2 çıkarma gemisi Tartus limanına intikal ettiği için, Rusya'nın Akdeniz'i kapsayan bu tatbikatının, olası bir askerî müdahale halinde Suriye'deki Rus görevlileri tahliye maksadına yönelik olacağı ileri sürüldü.²⁸

Suriye Krizi'nde Kaybedenin Adı: Türkiye

Türkiye, Suriye ilişkilerin geleceğinde doğabilecek ekonomik, sosyal ve güvenlik risklerini görememiştir. Tüm hesabını, neredeyse Ekim 2012'ye kadar "Esad ya gidecek, ya gidecek." felsefesi üzerine kurmuş ve "B Planı" yapmamıştır. Başka ülkelerin politikalarına alet olduğu izlenimi yarattığı gibi, gereksiz bir "güç gösterisi" sonucu Suriye ile ilgili dış politikasında yalnız kalarak, hayal kırıklığı yaşamıştır.

Bir emekli büyükelçinin ifadesiyle, "Türkiye zulme karşı çıkış ve özgürlük gibi özünde haklı bir söyleme yaslanarak, Suriye rejimi ile köprüleri tamamen atmakla

yetinmemiş, bu rejimi biran önce devirmeyi bir başarı kriteri hâline getirerek iç çatışmanın aktif tarafı olmuştur.” Esad’ın yaptıklarını tasvip etmek mümkün olmamakla birlikte gene aynı Büyükelçinin ifadesiyle, “Esad’ın ayrılmasından sonra Suriye’de her şeyin düzeleceğini düşünmek maalesef gerçekçi bir beklenti değildir. Ne yazık ki belki daha kanlı bir iç savaş ve bölgeyi daha zora sokacak keskin bir ayrışma” olabileceği ihtimali göz ardı edilmişti.²⁹

Türkiye’nin Suriye ile ilişkilerini bozmasının ardından bir yıl geçtikten sonra, gerek Suriye, gerekse Suriye üzerinden Orta Doğu’ya yapılan ekonomik ilişkilerdeki büyük çöküşün sonuçları alınmaya başlandı. Öyle ki Ağustos 2012 itibariyle bakıldığında, Suriye gümrük kapılarının kapatılmasıyla Türkiye’nin Suriye’ye ve üzerinden 11 Ortadoğu ülkesine yapılan ihracat durma noktasına gelmişti.

Mersin limanından Mısır’a Ro-Ro seferleri yapılması da, sürenin uzunluğu ve navlun maliyetlerinin yüksekliği sebebiyle sorunu çözemedi. Zira TIR ile en geç 4 günde ulaşılan ülkelere Ro-Ro ile 20 günde ulaşılıbiliyordu. Her ne kadar Ro-Ro taşımacılığı boru hattından sonra en ekonomik alan ise de bu durum iki liman arasında geçerlidir. Limanlarla ihtiyaç alanları arasındaki mesafe ve sıkıntılar maliyeti yükseltmektedir.

Nitekim maliyet ve zaman sorunu sebebiyle kriz öncesinde Ortadoğu’ya Suriye üzerinden ayda ortalama 9 bin TIR intikal ederken, Ro-Ro seferlerinin başladığı 26 Nisan’dan sonraki 4 aylık sürede sadece 1.839 TIR nakledilebilmişti. Bir diğer önemli kayıp da Suriye hava sahasının Türk hava araçlarına kapatılmasıyla yaşandı. Örneğin “İstanbul’dan Suudi Arabistan, Katar, Umman, Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn’e ve Uzakdoğu’ya yapılan uçuş” süreleri en az yarım saat daha uzamıştı. Bunun anlamı ise, Suriye yerine uzun yolu seçmek mecburiyetinde kalan uçakların sefer başına ortalama “1.500 dolarlık daha fazla jet yakıtı” kullanması demektir.³⁰ Suriye politikasındaki “miyopluk” bu sonucu doğurmuştur. Türkiye’nin sonunu göremediği Suriye politikası sonucunda uğradığı kayıplar ve risklerden bazıları şöyledir:

- PKK terör örgütünün Suriye’den Türkiye’nin güvenliğine tehdit.
- Sıcak çatışmaya girme riski (RF-4E Uçağı Krizi, Angajman...)
- Kuzey ve Doğu Suriye’de Kürt varlığının PYD-PKK dayanışmalı yükselişi, yeni özerk bölge riski.
- Ocak 2013 başlarında 150 bini geçen sığınmacıların ve 80 bini geçtiği sanılan illegal göçün yarattığı sorunlar. Aynı tarihe kadar sığınmacıların Türkiye’nin bütçesine getirdiği 500 milyon doları aşan yük.³¹
- Türkiye’de bazı yerlerde Nusayri (Alevi) - Sünni ayrışma riski.
- Türkiye’nin Orta Doğu pazarını kaybetme riski.
- Lübnan gibi çevre ülkelerde mezhep çatışması ve Türk vatandaşlarının kaçırılması.
- Özgür Suriye Ordusu ile ilgili yaşanan sorunlar.
- Suriyelilerin şehirlerde yarattığı huzursuzluklar.
- Suriye’deki Türk varlığının can ve mal varlığına karşı giderek büyüyen tehdit.
- El-Nusreh Cephesi ağırlıklı El-Kaideci grupların güç kazanması.
- Suriye’nin Lübnanlaşma riski.
- Komşular ve Rusya ile ilişkilerde limonileşme riski.
- Suriye sınırına yakın illerde kaçakçılığın artması.

Suriye’de iki güç karşı karşıyadır. Biri Suriye ordusundan kaçan askerler ve dışarıdan alınan destekle kartopu gibi devamlı büyüyen silahlı muhalefettir. Diğeri ise güneşte eriyen kartopunu andıran Esad güçleridir.

Sonuç

Suriye’de iki güç karşı karşıyadır. Biri Suriye ordusundan kaçan askerler ve dışarıdan alınan destekle kartopu gibi devamlı büyüyen silahlı muhalefettir. Diğeri ise güneşte eriyen kartopunu andıran Esad güçleridir. Suriye’ye, BM Güvenlik Konseyi kararı olsun ya da olmasın, müdahale konusunda emarelerde büyük artış vardır. Rusya ve ABD’nin anlaşması hâlinde bu mesele çok daha kolay halledilebilecektir. Mart 2013 sonu ya da Nisan 2013’e kadar bu olgunluğa ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. Aksi hâlde, iklim koşullarının iyileşmesiyle Suriye on binlerce insanın öleceği bir çıkmaza saplanabilir.

Suriye’de Nisan 2013 başlarına kadar, içerisinde Rusya’nın da bulunacağı bir çözüm yolu konusundaki gayretlerde artış vardır. BM Suriye Özel Temsilcisi Brahimi’nin Esad ve Muhaliflere teklifi (2014’e kadar Esad’lı “Geçiş Hükûmeti”) formülü ise “Esad”lı olması hesabıyla uygulanabilir değildir. Konu sadece Esad’ın istenmemesi değildir.

Veya Esad’ın uzunca bir aradan sonra Ocak 2013’te yapmış olduğu televizyon konuşmasında, muhaliflerle uzlaşma yanlısı olmayan tutumu da değildir.³² Onun ötesinde, Aralık 2012 sonu itibarıyla 60 bini aşkın kişinin öldüğü, on binlerce insanın yaralı ve sakat kaldığı, altyapının çöktüğü, yoksulluğun katlandığı bir ülkede³³ Esad ve ailesinin can güvenliği de sağlanamaz. Yani Esad, ya kendiliğinden ve daha önceden ayrılır ya da Kaddafi gibi bir yolu tercih edebilir.

Öte yandan, Türkiye’nin bu saatten sonra Suriye masasından ayrılma şansı da yoktur. Esad’ın yakın bir gelecekte devrilmesi, başlangıçta Türkiye’nin (AKP’nin) başarısı gibi görünecek olsa da orta ve uzun vadede bu ülkede yaşanacak istikrarsızlıklarda hem Türkiye suçlanabilecek hem de Türkiye’ye illegal örgütlerce çeşitli zararlar verilebilecektir. Türkiye’nin yer almadığı bir Suriye müdahalesinde, Türkiye’nin arzu etmediği senaryolar (toprak bütünlüğünün parçalanması, özerk oluşumlar, Suriye Türklerinin hak mahrumiyetleri gibi) sahnelenebilir. Velhasıl Türkiye’nin (AKP Hükûmetinin) Suriye politikası “İki ucu kirli değnek!” gibidir.

Türkiye’nin Suriye’deki yanlıştan dönerek yapması gereken bazı hususlar satır başlarıyla şöyledir:

- Suriye’deki Türk (Türkmen) varlığının can-mal ve siyasi hakları korunmalı,
- Esad’la bile en azından “geçiş dönemi” için dahi olsa devam edilecek bir “B Planı” geliştirilmeli,
- Kanın durdurulabilmesi için İran ve Rusya faktörü yanında özellikle ABD-Rusya işbirliğinin yürürlüğe konması için çalışılmalı,
- PKK terörüne verilen desteğin kesilmesi ve Kasım 1998’de imzalanan Adana Mutabakatı’nın işlerliği için aracı ülke de (İran gibi) kullanmak pahasına Esad’lı ya da Esad’sız Suriye yönetimleriyle görüşülmeli,
- Türkiye’de Nusayri (Alevi)-Sünni çatışmasının fitilini ateşleyebilecek söylem ve provokatif eylemlerden kaçınılmalı,

- Uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket etmeye özen gösterilmeli,
- Özgür Suriye Ordusu ya da diğer muhalif gruplara silah yardımının Türkiye üzerinden yapılması önlenmeli,
- Suriye-Türkiye krizi sebebiyle büyük ekonomik kayıplara uğrayan Hatay ve Kilis gibi iller için özel "kalkındırma planları" yapılarak yürürlüğe konmalı,
- Dışişleri Bakanlığının, en azından bünyesindeki "meslek memurları"nın (büyükelçiler) da görüşlerinin alındığı "ortak akıl"la dış politikanın koordinesi sağlanmalıdır.

Suriye-Türkiye krizi sebebiyle büyük ekonomik kayıplara uğrayan Hatay ve Kilis gibi iller için özel "kalkındırma planları" yapılarak yürürlüğe konmalı,

- 1 YAVUZ, Celalettin, "Davutoğlu Gene Çuvalladı: Suriye Politikamıza BM'den Destek Yok!", 1.09.2012, http://www.haberacisi.com/yazilar/koseyazisi8989-Davutoglu_Gene_Cuvalladi_Suriye_Politikamiza_BMden_Destek_Yok_.html
- 2 "Türkiye için tehlike, kitle imha silahları", Milliyet, 6.09.2012.
- 3 BİLA, Fikret "Davutoğlu'nun taleplerine verilen yanıtlar", Milliyet, 1.09.2012. Ayrıca bk. "NATO tampon bölgenin altından kalkamaz!", 31.08.2012, <http://haber.gazetevatan.com/nato-tampon-bolgenin-altindan-kalkamaz/478003/1/Haber>
- 4 "Obama Suriye'ye müdahale şartını açıkladı", 2008. 2012, <http://www.haber7.com/amerika/haber/916585-obama-suriyeye-mudahahe-sartini-acikladi>.
- 5 KOHEN, Sami "Suriye politikasında yeni ayar", Milliyet, 19.10.2012. Ayrıca bk. İDİZ, Semih "Diplomaside hayal gücünün önemi", Milliyet, 20.10.2012.
- 6 "AHMEDİNECAD, Türk planına HAYIR dedi", Milliyet, 20.10.2012.
- 7 "Suriye'de ateşkes sözde kaldı: 4 günde 425 ölü", Zaman, 30.10.2012.
- 8 Sandy kasırgası sonrası yapılan ilk tahmini maliyet analizlerinde 50 milyarlık hasar yanında, sigorta şirketlerinin de 10-20 milyar zararı olacağı hesaplanmıştı. bk. "How Much Will Hurricane Sandy Cost Insurance Companies?", 13.11.2012, <http://www.investopedia.com/financial-edge/1112/how-much-will-hurricane-sandy-cost-insurance-companies.aspx#axzz2HBW7fm9F>
- 9 "MIM-104 Patriot", http://en.wikipedia.org/wiki/MIM-104_Patriot, (Erişim: 21.11.2012).
- 10 YAVUZ, Celalettin "Patriot Füzeleri Suriye Kimyasal Silahlarına Karşı Koruyabilir mi?", 23.11.2012, [http://www.etikhaber.com/homepage/yazarlar-mainmenu-27/celalettin-yavuz/128813-patriot-fuezeleri-suriye-kimyasal-silahlarina-karsi-koruyabilir-mi?tmpl=component&print=1&layout=defau](http://www.etikhaber.com/homepage/yazarlar-mainmenu-27/celalettin-yavuz/128813-patriot-fuezeleri-suriye-kimyasal-silahlarina-karsi-koruyabilir-mi?tmpl=component&print=1&layout=default&page=)
- 11 Suriye Dışişleri Bakanı Velid el-Muallim, o günlerde "Suriye'deki kimyasal silah meselesinin ABD hükümetinin icadı!" olduğunu söylemişti. Aslında "Kimyasal Silahlar Sözleşmesi"ni, Suriye'ye ilaveten Kuzey Kore, Mısır, Somali, Myanmar, Güney Sudan, Angola ve hatta İsrail gibi ülkeler de henüz imzalamamıştı. bk. "Suriye'nin kimyasal silahları endişe kaynağı", Milliyet, 3.10.2012.
- 12 "Sözcüsü Makdissi de Esad'ı terk ederek ülkeden kaçtı", Milliyet, 4.12.2012.
- 13 "Bei Intervention: Syrien droht mit Einsatz von chemischen Waffen", 23.07.2012, <http://derstandard.at/1342947353498/Syrien-schliesst-Einsatz-von-chemischen-Waffen-nicht-aus>
- 14 YAVUZ, Celalettin age.,
- 15 Ayrıntılar için bk. "Mehrheit gegen "Patriot"-Einsatz in der Türkei", 23.11.2012, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/umfrage-mehrheit-gegen-patriot-einsatz-in-der-tuerkei-a-868829.html>
- 16 Bundestag stimmt für Entsendung deutscher Patriots", 14.12.2012, <http://www.spiegel.de/politik/>

- deutschland/bundestag-stimmt-fuer-entsendung-deutscher-patriots-in-die-tuerkei-a-872960.html
- 17 Bu yeni oluşumun tam adı “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu” olup, kısaca “Suriye Ulusal Koalisyonu” (SUK) olarak da çağrılmaktadır. bk. “Yeni oluşum ne anlama geliyor?”, 12.11.2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/11/12/yeni-olusum-ne-anlama-geliyor>
- 18 “Esad’a uluslararası kuşatma”, Star, 12.12.2012.
- 19 “Suriye’yi Kıbrıs’tan Vuracaklar”, 8.12.2012, <http://www.haberler.com/suriye-yi-kibris-tan-vuracaklar-4154858-haberi/>
- 20 “Esed sonrası için toplandılar”, Milliyet, 22.12.2012.
- 21 “CLİNTON, Hillary to meet Russian counterpart to discuss Syria crisis”, 6.12.2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/06/hillary-clinton-russia-syria-crisis>
- 22 “Esad konusunda kimseyle görüşmüyoruz”, 9.12.2012, <http://dunya.milliyet.com.tr/esad-konusunda-kimseyle-gorusmuyoruz/dunya/dunyadeta/09.12.2012/1639378/default.htm>. Ayrıca bk. Celalettin Yavuz, “Rusya ve ABD Suriye Üzerinde Anlaştı mı?”, 25.12.2012, <http://www.etikhaber.com/homepage/yazarlar-mainmenu-27/celalettin-yavuz/132042-rusya-ve-abd-suriye-uzerinde-anlast-mi?>
- 23 “Washington muhalefeti resmen tanıdı”, Milliyet, 13.12.2012.
- 24 “Başkan Yardımcısı Esad’a karşı çıktı”, Milliyet, 18.12.2012.
- 25 “Rusya tahliye planını hazırladı”, 25.12.2012, <http://dunya.milliyet.com.tr/rusya-tahliye-planini-hazirladi/dunya/dunyadeta/25.12.2012/1646441/default.htm>
- 26 GÜRER, Mahmut “Esad Caracas’ı bekliyor”, Akşam, 26.12.2012.
- 27 “UNO-Gesandter Brahimi fordert Übergangsregierung in Syrien”, 27.12.2012, <http://derstandard.at/1356426297847/Sondergesandter-Brahimi-fordert-Uebergangsregierung-in-Syrien>. Ayrıca bk. “Polisin komutanı Türkiye’ye kaçtı”, Milliyet, 27.12.2012.
- 28 SOLDATKİN, Vladimir “Russia poised for largest naval exercise for decades”, 2.01.2013, http://news.yahoo.com/russia-poised-largest-naval-exercise-decades-162848246.html;_ylt=A2KJ3CYqmeVQSXIAI8_QtDMD
- 29 Emekli Büyükelçi ve TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesi Volkan Vural’ın değerlendirmelerinin ayrıntıları için bk. “Avrupa’daki ekonomik kriz Türkiye için fırsat”, Milliyet, 2.01.2013.
- 30 URAS, Güngör “Suriye faturası çok büyük”, Milliyet, 17.10.2012.
- 31 “Erdoğan’dan Esad’a Hadi defol”, 30.12.2012, <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/12/30/erdogandan.esada.hadi.defol/690679.0/index.html>
- 32 “Batı’nın kuklalarıyla müzakere etmem”, Milliyet, 7.01.2013.
- 33 KARON, Tony “Syria’s Rising Death Toll: The Darkness Before the Dawn or Sign of a Grinding Stalemate?”, 03.01.2013, <http://world.time.com/2013/01/03/syrias-rising-death-toll-the-darkness-before-the-dawn-or-symptom-of-a-grinding-stalemate/>. Ayrıca bk. “UN: Mehr als 60.000 Tote im Syrien-Konflikt”, 2.01.2013, <http://derstandard.at/1356426593786/UN-Mehr-als-60000-Tote-im-Syrien-Konflikt>